

Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar

FÉRFIAK A NŐKÉRT

A nők melletti szövetséges cselekvés motivációi és fékjei férfiak körében

Témavezető: Dr. Lantos Nóra Anna

Készítette: Csordás Eszter, Pongrácz Emese

Lezárás dátuma: 2023. 01. 10.

Tartalomjegyzék

Ábrák jegyzéke.....	2
Absztrakt	3
Általános Bevezető.....	3
Study 1.....	6
Bevezető	6
Hipotézisek:	10
Módszer	10
Eljárás	10
Mérőeszközök.....	12
Minta.....	14
Eredmények	15
Megvitatás	18
Limitációk.....	18
Study 2.....	19
Bevezető	19
Eljárás	19
Mérőeszközök.....	20
Minta.....	20
Eredmények	21
Megvitatás	31
Limitációk.....	33
Általános diszkusszió	34
Köszönetnyilvánítás	35
Felhasznált irodalom	36

Ábrák jegyzéke

1. ábra: A fiktív kampány iránti érdeklődés (%) kondíciókra lebontva	16
2. ábra: A petíció iránti érdeklődés (%) kondíciókra lebontva	17
3. ábra: A fókuszcsoportok során felmerülő témák és altémák.....	25

Absztrakt

Jelen kutatás során magyar férfi egyetemista mintán vizsgáltuk, hogy a férfiak hajlandóbbak-e a nők melletti kollektív cselekvésre, ha a pszichológiai szükségleteiknek megfelelő kampányüzenetekkel találkoznak. Az általunk végzett online kísérletben (Study 1) a résztvevőknek különböző nők melletti kiállásra buzdító kampányüzeneteket mutattunk be, melyek vagy a társadalmi státuszukat (státuszkondíció) vagy a morális képüket (morális kondíció) megerősítő üzeneteket tartalmaztak, vagy pedig nem tartalmaztak megerősítő üzenetet (kontrollkondíció). Az egyes kondíciókban nem találtunk különbséget a kollektív cselekvési hajlandóság kérdőívesen mért értékében, míg a viselkedésesen mért értékekben a státuszkondíció szignifikánsan hatástalanabbnak bizonyult a másik kettőnél. A kérdőívesen mért kollektív cselekvési hajlandóságot egyéb, kondíciótól független tényezők, mint a férfi identitással való azonosulás mértéke és a modern szexizmus szignifikánsan jósolták be, negatív irányban.

Az eredmények pontosabb interpretációja érdekében egy kvalitatív, fókuszcsoportos kutatással (Study 2) egészítettük ki a kvantitatív részt. Itt választ kaptunk rá, hogy mi okozhatta potenciálisan a státuszkondíció hatástalanságát. Legtöbben a minta sajátosságaival illetve a státuszkondíció retorikájával magyarázták az eredményeket. Emellett lehetőségünk volt a férfi egyetemisták nők melletti szövetséges cselekvési mintázatainak, motivációinak és gátjainak felderítésére. Választ kaptunk továbbá arra, hogy az adott korosztály milyen kampányüzeneteket talál hatékonyak.

Általános Bevezető

A nők munkaerőpiaci és magánéleti hátránya még mindig aktuális probléma hazánkban. Az EIGE (European Institute for Gender Equality) éves mutatója, a Gender Equality Index – mely minden évben országokra lebontva mutatja meg a nemek közötti egyenlőség megvalósulását – 2021-es felmérése szerint Magyarország utolsó előtti helyen végzett az EU-tagállamok között a nemek közti egyenlőség tekintetében. A mi egyenlőségi indexünk jelentősen elmarad az uniós átlagtól, ami arra utal, hogy a magyar társadalomnak még sokat kellene fejlődni a nők helyzetét tekintve.

A változás egy lehetséges útja a kollektív cselekvés, az igazságtalan társadalmi helyzet elleni fellépés. Ehhez azonban szükség van férfi szövetségesekre, akik kiállnak a nők helyzetének javulásáért. A következőkben kitérünk rá, hogy miért különösen fontos a férfiak szerepe a nők melletti kollektív cselekvésben, valamint arra keressük a választ, milyen

tényezők motiválják vagy hátráltatják őket ebben. Először egy kvantitatív kutatást végeztünk, melynek fő kérdése az volt, hogy a férfiak pszichológiai szükségleteire érzékenyen reagáló kommunikáció segít-e a férfi szövetségesek toborzásában. A kutatást később egy kvalitatív elemmel egészítettük ki: egy fókuszcsoport keretében szisztematikusan igyekeztünk feltárni az egyetemista férfiak szövetséges cselekvési mintázatait, az erre ható motiváló és gátló tényezőket, valamint azt, hogy mennyire tartják hatékonynak az előző kutatásunkban használt kampányszövegeket.

Először ismertetjük a hierarchikus rendszerekben végbemenő változás megértéséhez szükséges alapfogalmakat. A privilégium egyfajta kiváltságot jelent, amellyel bizonyos társadalmi csoportok rendelkeznek, pusztán csoporttagságukból eredően (McIntosh, 1988, idézi Lantos, 2019). Kollektív cselekvés akkor történik, mikor valaki fellép egy csoport társadalmi helyzetének javítása érdekében (Wright és mtsai., 1990, idézi Lantos, 2019). Jelen kutatásban a kollektív cselekvés egyik speciális formájára, a szövetséges kollektív cselekvésre fókuszálunk. Ez arra a jelenségre vonatkozik, amikor egy privilegizált csoport ismeri fel valamely külső csoport hátrányát, és tesz a helyzetük javítása érdekében (Becker, 2012, idézi Lantos, 2019).

A privilegizált csoportbeli szövetségesek nemcsak növelik a mozgalmak támogatói bázisát, hanem azért is fontosak, mert ők rendelkeznek a változásokhoz szükséges hatalommal (Subasic és mtsai., 2008, idézi Lantos, 2019). Speciálisan genderkontextusban vizsgálva a férfi szövetségesek bevonásának számos előnye lehet: először is, a szexizmussal szembemenő férfiak pozitívabb fogadtatásban részesülnek, mint a női nonkonformisták (Becker és Barretto, 2014; Drury és Kaiser, 2014; Hekman és mtsai., 2017, idézi és mtsai., 2018). Továbbá a férfiak nagyobb befolyással bírnak a társadalomban (magasabb pozíciókban vannak), illetve kevésbé tűnik önérdekűnek, ha ők állnak ki a nők mellett (Drury & Kaiser, 2014 idézi Subašić és mtsai., 2018). Ezért a férfiak „kisebb költséggel” szállnak szembe a szexizmussal és nemi alapú egyenlőtlenségekkel, mint a nők, hiszen kevesebb ellenállással fognak találkozni, kevésbé „bünteti” őket a közösség (Hekman és mtsai., 2017; Rudman és mtsai., 2012, idézi Subašić és mtsai., 2018). Mindemellett újabb férfi szövetségeseket könnyebb toborozni olyan programmal, amely kifejezetten a saját nemükre szabott, tehát amit férfiak tartanak férfiaknak (Casey, 2010).

Az egyenlőtlenség kommunikálása a privilegizált csoport tagjai felé sokszor már önmagában javíthatja a hátrányos helyzetű csoport megítélését, hiszen ekkor a magas státuszú csoport büntudatot érez a meg nem érdemelt előnye miatt. Az Amerikai Egyesült Államokban

végzett kutatások kimutatták (Powell és mtsai., 2005), hogy a fehér amerikaiak fekete amerikaiakkal kapcsolatos negatív attitűdjei csökkentek a privilégiumuk tudatosítása következtében érzett kollektív büntudat hatására. A szerzők azonban felhívják a figyelmet, hogy a privilégium tudatosítása csak olyan társadalmakban vált ki büntudatot, és csökkentette az előítéleteket, ahol a privilégiumot nem tekintik legitimnek, és ahol egalitáriánus értékrend jellemző. Olyan csoportokban, ahol a privilégium legitimnek tekintett, az arra való emlékeztetés nem vált ki büntudatot, sőt, gyakran büszkeséget ébreszt, és ezáltal tovább növeli az előítéleteket a kiváltságos csoport tagjaiban. A privilégium tudatosítása tehát kockázatos lehet, ezért annak módját megfelelően kell megválasztani.

Tajfel és Turner (1986) szociális identitás elmélete kimondja, hogy minden csoport motivált, hogy pozitív társas identitást tartson fenn, aminek alapja, hogy társas összehasonlítás során egy releváns külső csoporthoz képest bizonyos dimenzió(k) mentén jobbnak bizonyuljon. Ha egy magas státuszú csoport instabilnak érzi az előnyét, tehát úgy gondolja, hogy a társas összehasonlításban szerzett előnye elveszhet (pl. az alacsony státuszú csoport versengése miatt), akkor megerősödik a csoportösszetartás iránti igény. Ilyen helyzetekben az alárendelt csoport kollektív cselekvési szándékaira gyakran diszkriminációval, etnocentrizmussal reagálnak. Ezt a státusz fenyegetettsége miatt megnövekedett előítéletességet, és a külső csoporttal kapcsolatos averzív érzelmek összességét nevezzük backlash hatásnak (Shepherd és mtsai., 2018).

Az ellenséges szexizmuson kívül a szexizmus burkoltabb formái, mint a jóindulatú szexizmus, a mikroagressziók és a modern szexizmus is jelen vannak napjainkban, és sok jóindulatú férfi is fenntart szexista nézeteket, melyek szintén negatívan befolyásolhatják a nők mentális egészségét például depresszió, szorongás, distressz formájában (Lewis, 2018). Míg az ellenséges szexizmust a hagyományos nemi szerepek támogatása, a nők és férfiak eltérő kezelése, valamint a nők kisebb kompetenciájára vonatkozó sztereotípiák, a modern szexizmust a diszkrimináció folyamatos tagadása, a nők követeléseivel szembeni ellenséges magatartás jellemzi (Swim és mtsai., 1995). A modern szexizmust kevésbé valószínű, hogy az előítéletek egyik formájaként érzékelik az emberek, mint az ellenséges szexizmust, ennek következtében a csoport tagjai is kisebb valószínűséggel éreznek haragot azokkal szemben, akik kifejezik modern szexizmusukat, ami viszont megakadályozza őket abban, hogy tiltakozásba vagy kollektív cselekvésbe kezdjenek (Ellemers és Barreto, 2009).

Mint azt láthatjuk, a backlash több formában is megnyilvánulhat, és a legitimnek észlelt privilégium fenyegetettsége válthatja ki a privilegizált csoport tagjainál. A továbbiakban arra fogunk kitérni, hogy a privilégiumhoz való ragaszkodás hogyan gátolja a magasabb státuszú csoport szövetséges cselekvését az elnyomott csoport mellett, illetve felvázolunk egy lehetséges modellt, amellyel ez a tendencia csökkenthető.

Study 1

Bevezető

Shnabel és Nadler (2008) írta le a konfliktusok szükségletalapú (needs-based) modelljét, mely mind személy-, mind csoportközi kontextusban alkalmazható. A modell lényege, hogy ha egy konfliktusban egyértelműen azonosítható egy elkövető és egy áldozat, akkor ezek a szerepek különböző pszichológiai szükségletekkel fognak együtt járni. Az áldozatnak vagy áldozati csoportnak az ágenciaszükséglete sérül, ami olyan jellemzőket tartalmaz, mint a hatalom, a kompetencia vagy a befolyás (Abele és Wojciszke, 2013, idézi Shnabel és Nadler, 2015). Ez azt jelenti, hogy az áldozati csoport kevésbé érzi magát kompetensnek és befolyásosnak, tehát felhatalmazásra (empowerment) van szüksége. Ha az áldozatok felhatalmazó üzeneteket kapnak (pl. pozitív visszajelzéseket a képességeikkel, hatalmi helyzetükkel kapcsolatban), nő a megbocsátásra és megbékélésre való hajlandóságuk (Shnabel és Nadler, 2008). Az elkövetőnek vagy elkövető csoportnak ezzel szemben a moralitásszükséglete sérül, ami olyan jellemzőket tartalmaz, mint a moralitás, melegség, megbízhatóság (Abele és Wojciszke, 2013, idézi Shnabel és Nadler, 2015). Ők tehát erkölcsi értelemben csökkent értékűnek érezhetik magukat. Ha az elkövető csoport morális képét megerősítő üzeneteket kap, hajlamosabb lesz a kibékülésre, valamint az áldozati csoport melletti kiállásra. Az áldozati csoport melletti szövetséges kollektív cselekvés ugyanis javíthatja az elkövetői csoportról alkotott morális képet, és az áldozatok ágenciájának megerősítésében is segíthetnek vele (Shnabel és Nadler, 2015).

A modell nemcsak áldozat-elkövető kontextusban alkalmazható, hanem olyan rendszerszintű egyenlőtlenségek esetén is, ahol egyértelműen megkülönböztethető egy privilegizált és egy hátrányos helyzetű csoport. Itt a privilegizált csoport szükségletei és viselkedése tekintetében az elkövető csoportnak, míg a hátrányos csoport az áldozati csoportnak feleltethető meg (Shnabel és Nadler, 2015).

Fontos azonban tisztázni, hogy a szükségletalapú modellnek korlátai is vannak. Olyan csoportok esetén, ahol nem egyértelműek a szerepek, valamint duális helyzetekben (ahol

mindkét fél egyszerre elkövető és áldozat is) mindkét félnek az áldozati identitása lesz erősebb. Ez a szerep ugyanis a két szükségletet egyszerre képes kielégíteni: ha egy csoport áldozatiságát elismerik, egyszerre érezhetik magukat morálisan felsőbbrendűnek és felhatalmazottnak, azáltal, hogy például több forrást (támogatást, kompenzációt, jóvátételt stb.) kaphatnak egy harmadik féltől. Ez az ún. versengő áldozatiság. Olyan társas helyzetekben, ahol a privilégium legitimnek tekintett, szintén nem alkalmazható a modell (Shnabel és Nadler, 2015).

A nemek kontextusára lefordítva tehát azt várjuk, hogy amennyiben a férfi résztvevők tudatában vannak saját privilégiumuknak és ezt illegitimnek, meg nem érdemeltnek érzik, akkor az ő pszichológiai szükségleteik és viselkedésük az elkövetők csoportjának lesz megfeleltethető. Amennyiben azonban kiérdemeltnek érzik a privilégiumokat, nem jelenik meg ilyen tendencia.

Fontosnak tartjuk tisztázni, hogy a magas státuszú vagy elkövető csoport moralitásszükséglete két forrásból is származhat. Bár az elkövetői csoport néha szégyent is érez a tette miatt, ám ez nem szükséges feltétele a moralitásszükségletük csorbulásának. Ugyanis előfordul, hogy az elkövetők továbbra is legitimnek látják a tettüket, viszont attól félnek, hogy számukra fontos mások emiatt elítélik majd őket, esetleg kirekeszti őket a közösség (Shnabel és Nadler, 2015). Ezek alapján az elkövető csoportnál a szégyen két fajtája különíthető el: a valódi szégyen (essence shame) illetve a látszati szégyen (image shame) (Allpress és mtsai., 2014). Az előbbi a csoport azon vágyát tükrözi, hogy a csoporttagok erkölcsösebben viselkedjenek, morálisan fejlődjenek (tehát ténylegesen változtassanak viselkedésükön), míg az utóbbi esetében a csoporttagok arra vágnak, hogy mások szemében morálisnak tűnjenek, erkölcsösebb képet sugározzanak magukról, ám ehhez viselkedésükön nem szeretnének változtatni, csak a megítélésükön. A valódi szégyen negatív összefüggést mutat a hatalomigénnyel: úgy tűnik, minél nagyobb valakinek a hatalomigénye, annál kevésbé szégyelli magát és szeretne változtatni csoportja morális viselkedésén. Ezzel szemben a látszati szégyen pozitívan függ össze a hatalomigénnyel. A hatalom birtoklása és pozitív morális megítélés iránti vágyat ugyanaz a tényező motiválja: a társadalmi státusz megerősítésének és fenntartásának igénye. Ezért nem véletlen, hogy akik csoportjuk státuszának romlása miatt aggódnak, azok gyakran a róluk alkotott erkölcsi kép miatt is aggódnak (Kende és mtsai., 2020).

Ez a mintázat pedig a nemi rendszerigazolásra vezethető vissza (Kende és mtsai., 2020), amely a status quo fenntartására irányuló motivációt, a privilégium elfogadását jelenti.

Aki erősen rendszerigazoló, hajlamos elfogadni a jelenlegi helyzetet, vagy nem vesz tudomást a nemek közötti egyenlőtlenségről, vagy jogosnak tekint azt (Jost és Banaji 1994, idézi Kende és mtsai., 2020).

A szükségletalapú modell (Shnabel & Nadler, 2008) genderkontextusban való alkalmazhatóságát Kende Anna és munkatársai is vizsgálták (2020). A kutatás a nőket érő szexuális bántalmazás elleni #MeToo kampány támogatását vizsgálta hazai, valamint német és izraeli mintán. Ebben a kontextusban a férfiak csoportja az elkövető csoportnak feleltethető meg (mivel a szexuális bántalmazásokat nagyrészt férfiak követték el), míg a nők az áldozati csoportnak. Hazai mintán azt találták, hogy azok a férfiak, akik morális fejlődési lehetőséget láttak a kampányban (essence shame), hajlamosabbak voltak támogatni azt, míg azok, akik morális megítélésükre fenyegetőnek érezték (image shame), kevésbé támogatták. Emellett azok a férfiak, akik a csoportjuk státuszát fenyegetve érezték, kevésbé támogatták a kampányt. A magas nemi rendszerigazolást mutató férfiakra inkább az image shame volt jellemző és az ehhez társuló aggodalom csoportjuk státusza és morális megítélése miatt, ezért ők kevésbé voltak hajlandók támogatni a kampányt. Az alacsony nemi rendszerigazolást mutató férfiaknál pedig inkább az essence shame volt jellemző. Ők a kampányban a morális fejlődés lehetőségét látták, ezért hajlamosabbak voltak azt támogatni.

Jelen kutatásunk ezeknek az eredményeknek a továbbgondolásából született. Arra voltunk kíváncsiak, hogy ha egy kampány hatékonyan reagál a férfiak kielégítetlen szükségleteire, vajon hajlamosabbak lesznek-e kollektív cselekvésre a nők jogai mellett. A kísérletünkben részt vevő magyar egyetemista férfiak a hazánkban jelenlevő nemi alapú egyenlőtlenségekről olvashattak, három kondícióban. Az olvasott szöveg vagy a férfiak magukról alkotott morális képét, vagy a társadalmi státuszukat megerősítő üzenettel egészült ki, a kontrollkondícióban pedig nem volt megerősítő üzenet. A szükségletalapú modell (Shnabel és Nadler, 2008) és a korábbi kutatási eredmények (pl. Kende és mtsai., 2020) alapján azt vártuk, hogy összességében a férfiak két kísérleti kondícióban hajlandóbbak lesznek szövetséges kollektív cselekvésre a nők mellett, mint a kontrollkondícióban.

A fenti összefüggést azonban több tényező is befolyásolja. A mi kísérletünkben a nemi rendszerigazolás helyett, modern szexizmus skálával (Swim és mtsai., 1995) mértük fel azt, hogy az egyes személyek mennyire hajlamosak a privilégium tényének tagadására és a fennálló rendszer elfogadására. Azt feltételeztük, hogy a nemek közötti különbséget tagadó résztvevők alapból (kondíciótól függetlenül) hajlamosabbak a kollektív cselekvésre, mint a kevésbé szexisták.

Egy további tényező, ami befolyásolhatja a kísérlet kimenetelét, az a férfi identitással való azonosulás. Korábbi kutatások alapján a saját nemmel való azonosulás erőssége a következőképpen hat a kollektív cselekvésre való hajlandóságra: míg nőknél az erősebb azonosulás a nemükkel megnövekedett kollektív cselekvésre való hajammal járt együtt a női egyenlőség érdekében, addig a férfiaknál pont ellentétes hatás volt megfigyelhető. Úgy tűnik tehát, hogy a nemükkel erősebben azonosuló férfiak kevésbé hajlandók kollektív cselekvésre a nők érdekében, mint a gyengébb férfi identitással rendelkező társaik (Subašić és mtsai., 2018).

Ennek oka, hogy a csoportjukkal magasan azonosuló személyek magukra inkább tekintenek csoporttagként, mint önálló egyénként, a csoporttagság erősen meghatározza az érzéseiket és cselekedeteiket, a csoportjuk érdekeivel összhangban cselekszenek. Ez az alacsony státuszú csoportnál (nők) a fennálló rendszer megkérdőjelezésével jár együtt, amely a csoportjuk felemelkedéséhez vezethet. A magas státuszú csoportnál (férfiak) viszont pont a fordítottja látszik: nekik az az érdekük, hogy a status quo-t, ezáltal privilégiumukat fenntartsák (Iyer és Ryan, 2009). Korábban említettük, hogy az egyenlőtlenség illegitimnek észlelése mindkét csoportnál magasabb kollektív cselekvési hajlandósággal jár együtt (Kende és mtsai., 2020; Shnabel és Nadler, 2015, Iyer és Ryan, 2009). Abban azonban különbségek vannak, hogy melyik csoport mennyire hajlamos az egyenlőtlenséget legitimnek észlelni. Iyer és Ryan (2009) kutatásának tanúsága alapján a privilegizált csoporttal kevésbé azonosuló férfiak hajlamosabbak az egyenlőtlenséget illegitimnek észlelni, mint a magasan azonosulók, mivel ők kevésbé motiváltak a privilégium fenntartására.

Mindezek alapján azt vártuk, hogy az erősebb férfi azonosulás pozitívan korrelál a modern szexizmussal, és negatívan a nők melletti kollektív cselekvési hajlandósággal.

Ezt az összefüggést több változó közvetítheti. Az elkövető csoport magasan azonosuló tagjai kevésbé hajlamosak csoportalapú szégyent érezni, mint az alacsonyan azonosuló tagok, ugyanis gyakrabban használnak kognitív stratégiákat a szégyen elkerülésére, minimalizálására. (McGarty és mtsai., 2005). Az egyik ilyen stratégia a negatív információ forrásának megkérdőjelezése, különösen, ha az egy külső csoporttagtól származik (Doojse és mtsai., 2006)

Ha a nemi egyenlőtlenséget úgy keretezik, mint a férfiakat is érintő problémát, a két nem közös ügyét, akkor a férfiak nagyobb hajlandóságot mutatnak a nők melletti kollektív cselekvésre. A probléma közös ügyként való keretezése ugyanis növeli a fölérendelt, közös identitás érzését, azáltal, hogy egy közösen megoldandó célt állít a két nem elé, és rávilágít

arra, hogy a két csoport érdekei nem feltétlenül ütköznek, inkább egy irányba mutatnak (Subašić és mtsai., 2018).

A két kísérleti kondíció a női egyenjogúság kérdését úgy mutatja be, mint a két nem közös ügyét, a férfiakat is érintő problémát, tehát ezért is gondoljuk, hogy itt a férfi identitással erősen azonosulók is nagyobb kollektív cselekvési hajlandóságot fognak mutatni, mint a kontrollfeltételben.

Hipotézisek:

- 1. Hipotézis:** A moralitás- és a státuszfeltételben nagyobb a nők melletti szövetséges cselekvésre való hajlandóság, mint a kontrollfeltételben.
- 2. Hipotézis:** A modern szexizmus és férfi identitással való azonosulás pozitívan függenek össze egymással, valamint mindkettő negatívan függ össze a kollektív cselekvésre való hajlandósággal.

Módszer

Kutatásunkat alapszakos szakdolgozatunk keretében kezdtük. Azóta újra toboroztunk, több mint duplájára növeltük kitöltőink számát, módosítottuk manipulációinkat, és további hipotéziseket fogalmaztunk meg. Valamint, kvalitatív elemmel (Study 2) egészítettük ki a kutatást, ezt a későbbiekben ismertetjük.

Eljárás

A kísérlet egy online kérdőív formájában került kiküldésre a résztvevőknek, mely tartalmazta a manipulációt és a vizsgálathoz szükséges kérdéseket, skálákat (részletesen lásd: mérőeszközök rész). A kérdőív egy tájékoztató szöveggel kezdődött a kísérlet céljaira, jellegére és a részvétel feltételeire vonatkozóan. A szöveg tartalmazta a kísérlet vezetőjének elérhetőségét. Itt tájékoztattuk a résztvevőket, hogy a vizsgálat önkéntes, anonim és bármikor indoklás nélkül megszakítható. Ezután hozzájárulásukat kértük írásban a kísérleti részvételhez, ezzel egyben kijelentették, hogy elmúltak 18 évesek és elolvasták a tájékoztatót. (A kutatás etikai engedélyének száma: 2022/496).

Az első blokkban a résztvevők nemét kérdeztük, valamint az ellenséges szexizmusukat és a saját nemükkel való azonosulásuk mértékét mértük fel. Ezután következett a manipuláció, ahol a résztvevők a nemek közötti magyarországi egyenlőtlenségről olvashattak egy szöveget: ebben szó esett a magyar nők munkaerőpiaci hátrányáról, a háztartással és gyermekneveléssel kapcsolatos rájuk nehezedő többletteherről, az őket érő mindennapi megkülönböztetésekről (pl. szexista megjegyzések, teljesítményük alulbecslése) és arról, hogy az ezzel kapcsolatos tudatosság nagyon alacsony, általában egyedi esetnek tekintik. Ezután a résztvevők egy nők helyzetének javításáért folytatott kampányról olvashattak, melyhez csatoltuk a kampány egyik elindítójának nyilatkozatát is (valójában mind a kampány, mind a nyilatkozat fiktív volt, ám a résztvevőkkel ezt csak később közöltük).

A három kondíció abban tért el, hogy a kontrollkondícióban az elindító üzenete pszichológiai szükségletek szempontjából semleges volt, csak a cselekvés fontosságára koncentrált (pl. „Célunk, hogy (...) férfiak és nők egyaránt felismerjék a fennálló igazságtalan helyzetet”); a moralitás kondícióban a férfiak moralitásszükségletét igyekezett kielégíteni, a morális képük megerősítése által (pl. „Fontos számunkra, hogy a férfiak lássák, hogy nem őket hibáztatjuk a nők kedvezőtlenebb társadalmi helyzete miatt”), míg a státuszkondícióban a státuszszükségletüket elégítette ki, azáltal, hogy biztosította őket társadalmi státuszuk sértetlenségéről (pl. „Fontos számunkra, hogy egyre több férfi felismeri, hogy a nők helyzetének változásával ők is nyerhetnek.”). A kísérlet során bemutatott ingeranyagokat mellékletben csatoltuk (1. számú melléklet).

A résztvevők ezután a kapott szöveggel kapcsolatban válaszolhattak kvízkérdésekre (meg kellett tippelniük a helyes választ a nők hátrányára vonatkozó kérdésekre, ezzel is nyomatékositva a manipulációban elhangzott információkat és a nők hátrányát).

A manipulációt ellenőrző kérdések követték, ahol felmértük, hogy a manipuláció hatására mennyire elégteltek ki az egyes pszichológiai szükségleteik a résztvevőknek (pl. mennyire érezték, hogy a kampány nem fenyegeti a róluk alkotott morális képet / státuszukat).

Ezt követően felmértük a résztvevők kampánnyal kapcsolatos véleményét, attitűdjeit, érzelmeit, majd a kollektív cselekvési hajlandóságukat (a kampány mellett és általánosan a nők mellett is). Ezután felmértük a résztvevők modern szexizmusát, és egyéb skálákat is felvettünk, melyeket a jelen kutatáshoz nem használtunk fel, ezért ezek itt nem kerülnek bemutatásra. A kérdések között két figyelemellenőrző kérdést is elrejtettünk, hogy kiszűrjük a kérdéseket el nem olvasó kitöltőket. Ezután néhány demográfiai kérdés következett (pl. korukra, szexualitásukra, egyetemi tanulmányaikra vonatkozóan).

A kísérletet lezáró kérdésblokkban először két kérdéssel mértük fel, hogy a kollektív cselekvési tendencia mennyire fordítódik át tényleges viselkedéssé. Itt a résztvevők megadhatták, hogy szeretnék-e ténylegesen támogatni és követni a kampányt (úgy tudták, hogy ha igennel válaszolnak, átirányítjuk őket a kampány weboldalára) illetve szeretnének-e egy hasonló kezdeményezés keretében petíciót aláírni a bérszakadék csökkentéséért (itt egy valós petícióra utaltunk, itt is kérhették az átirányítást). Ezután akik kreditért vettek részt a vizsgálatban, azokat átirányítottuk egy oldalra, ahol megadhatták adataikat, úgy, hogy azt ne lehessen összekötni az általuk kitöltött kérdőívvel. Végül pedig megköszöntük a részvételt, és egy tájékoztató szöveget olvashattak, ahol felfedtük a kutatás valódi célját, közöltük, hogy bár a kampány fiktív volt, de a nemek közötti egyenlőtlenségről szóló információk valóságok, valamint csatoltunk egy linket is ahhoz a kutatáshoz, amin ezek az adatok alapultak. A kollektív cselekvési tendenciát mérő kérdésben szereplő petíció linkjét is megadtuk (ez az Amnesty International kezdeményezése).

Mérőeszközök

A kérdőív szerkesztéséhez Qualtrics programot használtunk. A következőkben csak a hipotéziseink teszteléséhez közvetlenül használt skálákat fogjuk részletesen bemutatni. Az általunk bevezetett skálák tételeit mellékletben csatoltuk (2. számú melléklet).

A ***férfi azonosulás erősségét***, egy kétitemű, általunk alkotott skálával mértük, mely azt mérte fel, hogy az egyén identitása szempontjából mennyire fontos a férfi csoporttagság (pl. „Az, hogy férfi vagyok, fontos része annak, ahogyan magamra tekintek.”). Az azonosulás erősségét hétfokú Likert-skálán adhatták meg, melynek két végpontját neveztük el szövegesen (1 = „egyáltalán nem”; 7 = „teljes mértékben”). Itt a magasabb értékek erősebb azonosulást jeleztek. Mindkét item pozitív állításokat tartalmazott, nem volt fordított item. A skála belső reliabilitása magas volt (Cronbach-alfa = ,883).

A férfiak ***moralitásszükségletének kielégülését*** egy négyitemű, általunk megfogalmazott skálán mértük. A tételek arra vonatkoztak, hogy a vizsgálati személyek milyen mértékben érzik a kampányt biztonságosnak a morális megítélésükre nézve (pl. „A kampány erkölcsösnek állítja be a férfiakat.”). A válaszaikat hétfokú Likert-skálán adhatták meg (1 = „egyáltalán nem értek egyet”; 7 = „teljes mértékben egyetértek”), ahol a magasabb értékek jelzik a moralitásszükséglet nagyobb kielégülését. A skála nem tartalmazott fordított itemeket, reliabilitása magas volt (Cronbach-alfa = ,825).

A *státuszszükséglet kielégülését* szintén saját skálával mértük, amely eredetileg három itemet tartalmazott, köztük egy fordítottat is („Az ilyen kampányok hatására a férfiak hátrányos helyzetbe kerülhetnek a nőkhez képest.”). Ez utóbbi item azonban az átkódolást követően sem korrelált a többivel, jelentősen rontva a skála reliabilitását (Cronbach-alfa = ,593), ezért kizártuk az elemzésből. A végső skála két pozitív formában megfogalmazott itemet tartalmazott, és a reliabilitása elfogadható volt (Cronbach-alfa = ,701). A két item arra vonatkozott, hogy a férfiak mennyire érzik biztonságosnak a kampányt társadalmi státuszukra nézve (pl. „Az ilyen kampányok hosszú távon jobb helyzetbe hozzák a férfiakat is.”). Hétfokú Likert-skálán jelezhatték egyetértésüket, ahol a magasabb értékek a státusz szükséglet nagyobb mértékű kielégülését tükrözték (1 = „egyáltalán nem értek egyet”; 7 = „teljes mértékben egyetértek”).

A *kampány melletti kollektív cselekvési hajlandóságot* szintén saját skálával mértük fel. A skála 5 itemet tartalmazott arra vonatkozóan, hogy milyen valószínű, hogy a vizsgálati személy részt venne bizonyos cselekvésekben a kampány mellett (pl. „Felszólalnék a kampányt kezdeményező csoport mellett.”). A résztvevők válaszaikat hétfokú Likert-skálán adhatták meg (1 = „egyáltalán nem valószínű”; 4 = „talán igen, talán nem”; 7 = „valószínű”), ahol a nagyobb pontszám nagyobb kollektív cselekvési valószínűséget jelzett. Minden állítás pozitívan volt megfogalmazva. A skála reliabilitása jónak számít (Cronbach-alfa = ,853).

A *nők melletti kollektív cselekvési hajlandóságot általánosan* is felmértük a kampánytól függetlenül. Ehhez Lantos és munkatársai (2020) egy korábban publikált skáláját használtuk, genderkontextusra átformálva. Itt négyitemű skálán jelezhatték a résztvevők, hogy milyen valószínűséggel vennének részt bizonyos kollektív cselekedetekben a nők érdekében (pl. „Részt vennék utcai tüntetésen a nők mellett.”). A résztvevők válaszaikat itt is hétfokú Likert-skálán adhatták meg (1 = „egyáltalán nem valószínű”; 4 = „talán igen, talán nem”; 7 = „valószínű”), ahol a magasabb pontszám nagyobb kollektív cselekvési valószínűséget jelzett. A skála nem tartalmazott fordított itemeket, reliabilitása jónak számít. (Cronbach-alfa = ,815).

A *modern szexizmust* a Swim és munkatársai által alkotott (1995) modern szexizmus skála magyar adaptációjával mértük. Ez a skála 6 itemet tartalmazott, melyek azt mérték, hogy mennyire ismerik el a résztvevők a fennálló egyenlőtlenségek létezését (pl. „A nőkkel szembeni diszkrimináció már nem probléma Magyarországon.”). A skála 3 fordított itemet tartalmazott, reliabilitása jónak tekinthető (Cronbach-alfa = ,874). A válaszaikat hétfokú Likert-skálán adhatták meg a résztvevők, (1 = „egyáltalán nem értek egyet”; 4 = „részben

egyetértek, részben nem” 7 = „teljes mértékben egyetértek”), ahol a magasabb értékek magasabb modern szexizmust jelentettek.

Az adatok elemzéséhez az SPSS program 26-os verzióját, illetve a Jamovi programot használtuk.

Minta

Kísérletünkhöz magyar egyetemista, illetve nemrég diplomát szerzett, 18 és 35 év közötti férfiakat kerestünk a toborzás során. A résztvevők toborzása két úton történt. Az ELTE Döntéslabor kiküldte ELTE-s hallgatóknak a kérdőívet, akik önkéntes alapon, anonimán, kreditért vesznek részt a vizsgálatban. Ezen kívül mi, a szakdolgozati kurzus hallgatói toboroztunk további vizsgálati személyeket a hólabda módszerrel, ismerősökön keresztül, akik bármi nemű juttatás vagy jutalom nélkül vettek részt a vizsgálatban, szintén önkéntes és anonim módon. A toborzás két ciklusban történt: 2022 tavaszán illetve őszén. A két toborzás során összesen 820 személy töltötte ki a kérdőívet. Ezek közül kizártuk azokat, akik a teljes kitöltöttség kevesebb, mint 60%-át érték el, akik figyelemellenőrző kérdésekre nem megfelelő választ adtak, illetve akik nem feleltek meg a beválasztási kritériumoknak (nem férfi neműként definiálták magukat, nem végeztek egyetemet, illetve 35 évesnél idősebbek voltak). Bár a tájékoztató szövegben egyértelműen jeleztük a kutatás célcsoportját, ennek ellenére kitöltötték a kérdőívet nem megfelelő korú, nemű, illetve végzettségű emberek.

Az adattisztítás után 511 adatunk maradt. 470 személy jelenleg egyetemre jár, 41-en korábban végeztek egyetemet/főiskolát.

A kísérleti személyek átlagéletkora 21,77 (SD=2,63). A legfiatalabb résztvevő 18, míg a legidősebb 32 éves. A medián életkor 21 év. Tehát az egyetemi átlagéletkort tekintve (mind alap-és osztatlan, mesterszakos, valamint doktoranduszi képzéseket figyelembe véve) is fiatal mintával dolgoztunk.

Eredmények

A **modern szexizmus** ($M=3,41$, $SD=1,16$) alacsonynak-közepesnek mondható a mintán (7-fokú Likert-skálán). A kampánnyal kapcsolatban inkább mutattak pozitív attitűdöt ($M=5,02$, $SD=1,47$) a kísérleti személyek, mint negatív attitűdöt ($M=2,44$, $SD=1,28$). A résztvevők elég magasán azonosultak a férfi identitással ($M=5,67$, $SD=1,41$).

Az első hipotézisünket nem tudtuk ANOVA-val vizsgálni, ugyanis a nem teljesült az adatok normális eloszlása (Shapiro-Wilk teszttel nézve), amely az ANOVA előfeltétele, ezért annak non-parametrikus alternatíváját, a Kruskal-Wallis tesztet használtuk hipotéziseink teszteléséhez. A kimeneti változók (kollektív cselekvés egyes formái) tesztelése előtt megnéztük, hogy hatásosnak bizonyultak-e a manipulációk a pszichológiai szükségletek kielégítése tekintetében. A kondíciók között szignifikáns különbséget találtunk a státuszszükséglet kielégülése tekintetében (0,05-ös szignifikanciaszint mellett $H(2) = 32,882$; $p = ,000$). A post hoc teszt szerint a státuszkondícióban szignifikánsan nagyobb volt a státuszszükséglet kielégülése, mint a másik két kondícióban, emellett a morális kondícióban is szignifikánsan nagyobb volt, mint a kontrollkondícióban.

A moralitásszükséglet kielégülése tekintetében is szignifikáns különbséget találtunk a kondíciók között (0,05-ös szignifikanciaszint mellett $H(2) = 25,820$; $p = ,000$). A post hoc teszt alapján a morális kondícióban szignifikánsan jobban kielégült a résztvevők moralitásszükséglete, mint a másik két kondícióban, valamint a státuszkondícióban is nagyobb volt a morális szükséglet kielégülése, mint a kontrollkondícióban.

Mindezek alapján elmondható, hogy a kondíciókban használt manipulációk a kívánt módon hatottak a résztvevők pszichológiai szükségleteire.

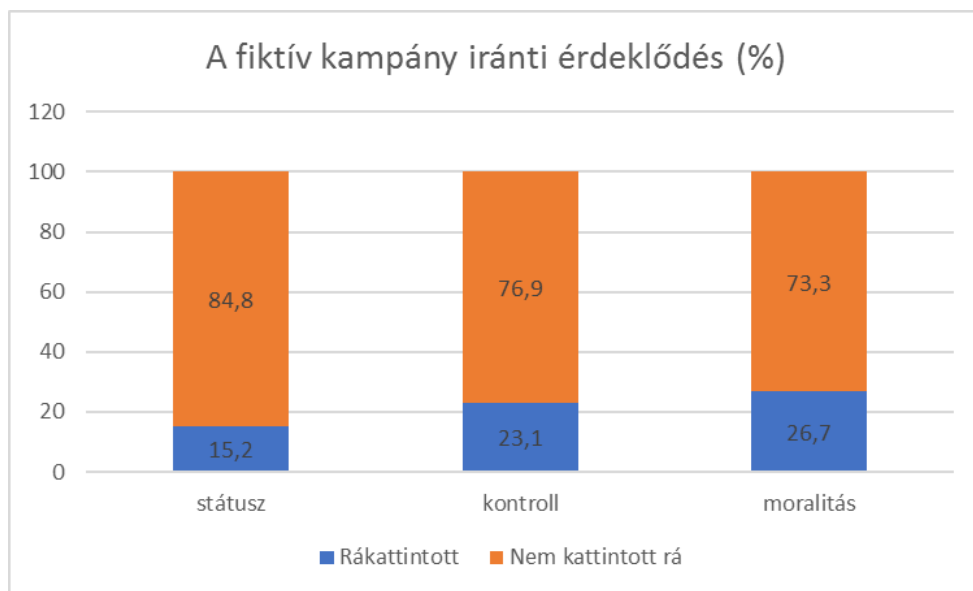
Sem a kampány melletti (0,05-ös szignifikanciaszint mellett $H(2) = 1,763$; $p = ,414$), sem az általános nők melletti (0,05-ös szignifikanciaszint mellett $H(2) = 2,991$; $p = ,224$) kollektív cselekvési hajlandóság tekintetében nem találtunk azonban különbséget a kondíciók között, ami ellentmond a hipotézisünknek.

A kollektív cselekvés mérésénél azonban szerepelt két viselkedéses változó mérése is, ezeket Khí-négyzet próbával teszteltük. A két viselkedéses változót külön vizsgáltuk:

1. Támogatná-e a kezdeményezést, amiről olvasott?

A Khí-négyzet próbából kiderült, hogy van szignifikáns különbség a csoportok között ($X^2(2, N = 509) = 6,85$; $p=0,033$), alacsony hatásmérettel (Cronher's $V = 0,0116$).

A post hoc tesztből kiderült, hogy a moralitás- és státuszfeltételek között szignifikáns a különbség, a moralitásfeltételben voltak hajlandóbbak támogatni a kezdeményezést. Ez ellentmond az első hipotézisünknek, ugyanis nem a kontroll- és a kísérleti feltételek között találtunk különbséget, hanem a két kísérleti feltétel között. (1. ábra)

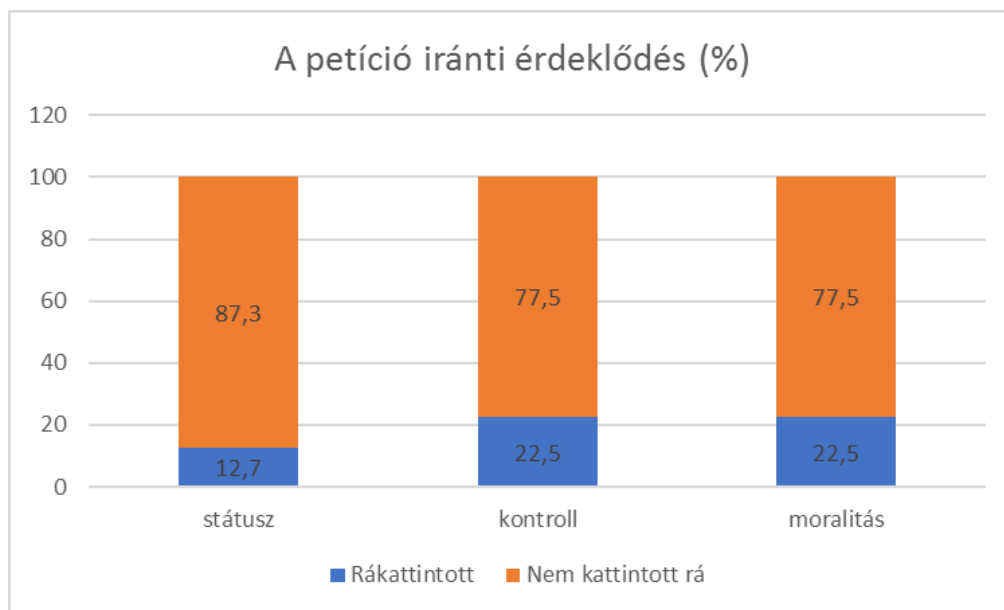

1. ábra: A fiktív kampány iránti érdeklődés (%) kondíciókra lebontva

2. Szeretne-e petíciót aláírni a bérszakadék csökkentésére?

A Khí-négyzet próbából kiderült, hogy van szignifikáns különbség a csoportok között ($X^2(2, N = 509) = 6,75; p=0,034$), alacsony hatásmérettel (Cronher's $V = 0,0115$).

A post hoc tesztből kiderült, hogy a moralitás- és kontrollfeltételben is szignifikánsan alacsonyabb a kollektív cselekvési hajlandóság, mint a státuszfeltételben. Ez ellentmond az első hipotézisünknek.

2. ábra: A petíció iránti érdeklődés (%) kondíciókra lebontva

A második hipotézisünket Pearson-korrelációval teszteltük. A modern szexizmus 0,05-ös szignifikanciaszint mellett szignifikánsan pozitívan korrelált a férfi identitással való azonosulással ($r = ,308$, $p = ,000$), valamint szignifikánsan, negatívan korrelált a kampány melletti ($r = -,610$, $p = ,000$) és a nők melletti általános kollektív cselekvéssel ($r = -,568$, $p = ,000$). A férfi identitással való azonosulás is negatívan, szignifikánsan korrelált a kampány melletti ($r = -,252$, $p = ,000$) és a nők melletti általános kollektív cselekvéssel ($r = -,302$, $p = ,000$). Ezek az eredmények teljesen összhangban vannak a hipotéziseinkkel.

A modern szexizmus, a férfi identitással való azonosulás és a kollektív cselekvésre való hajlandóság közti kapcsolatot lineáris regresszióval is teszteltük. A modellbe prediktorként beépítettük a férfi identitással való azonosulást és a modern szexizmust, kimeneti változóként pedig az általános kollektív cselekvési hajlandóságot.

A modell szignifikánsan eltér a null-modelltől ($F(2) = 130,881$; $p = ,001$). A modern szexizmus és a férfi identitással való azonosulás együtt az általános kollektív cselekvésre való hajlandóság varianciájának 33,7%-át magyarázza (Korrigált $R^2 = 0,337$).

Mindkét változó önmagában is szignifikáns prediktornak bizonyult, a modern szexizmusnak (standardizált $B = -,524$; $p = ,000$) nagyobb volt a magyarázó ereje, mint a férfi identitással való azonosulásnak (standardizált $B = -,141$; $p = ,000$). Mindkét változó negatívan függ össze tehát az általános kollektív cselekvési hajlandósággal.

Megvitatás

Hipotézisünkkel összhangban a modern szexizmus és a férfi identitással való azonosulás negatívan jósolta be a nők melletti kollektív cselekvést, tehát minél magasabb értéket ért el valaki ezekben a változóban, annál kevésbé volt hajlamos kiállni a nők mellett. A főhipotéziseinket nem sikerült igazolni: a kollektív cselekvési tendencia tekintetében nem találtunk különbséget a kondíciók között, a viselkedéses változóban pedig nem várt irányú összefüggést figyelhettünk meg. A viselkedéses változók terén tapasztalt kollektív cselekvésre való hajlandóság tekintetében a moralitás-státusz és a kontroll-státusz feltételek között a szignifikáns különbségből arra következtethetünk, hogy a moralitásszükséglet kielégülése kardinális pont volt az általunk vizsgált mintán a kollektív cselekvésre való mobilizálás tekintetében. Ez érdekes implikációkat kínálhat, mivel a feminista üzenetek gyakran kifejezetten dühöt közvetítenek, ami backlasht válthat ki, ezt közép-európai eredmények támasztják alá (Lantos, 2020). Hiszen, ha alapvetően a düh ösztönző erővel is képes hatni, egy dühvel fűtött üzenet könnyen veszélyeztetheti az egyén moralitásszükségletét. Lehetséges, hogy amennyiben fokozott figyelmet fordítunk az aktivizmus során arra, hogy kielégítsük a moralitásszükségletet, hogy a célszemélyek ne támadásnak érzékeljék a nők mondandóját és követeléseit, sokkal inkább hajlandóak lesznek kollektív cselekvésre: legyen ez akár egy kampány támogatása, petíció aláírása, tüntetés, vagy a mikrokörnyezetükben végzett aktivizmus és a nők támogatása. A státuszfeltétel esetén azonban még a kontrollcsoportnál is alacsonyabb kollektív cselekvésre való hajlandóságot tapasztaltunk. Ennek lehet például oka az, hogy nem volt elég erős az üzenet, amely a státuszsükségletet kívánta kielégíteni, valamint, hogy fiatal mintán dolgoztunk, akik többnyire nincsenek még magas státuszban.

Limitációk

Az általunk vizsgált minta a társadalom viszonylag szűk populációját fedte le, és azon belül sem tekinthető reprezentatívnak. A toborzás során kényelmi mintavételt alkalmaztunk, ezért feltételezhető, hogy a szexizmus és női egyenjogúság témája iránt alaptól elkötelezettebb férfiak vettek részt a kutatásunkban, valamint az egyes szakokról is különböző arányban értünk el férfiakat.

A kérdőíves kutatás nem tette lehetővé a témával kapcsolatos mélyebb attitűdök, hiedelmek és érzések feltárását, ezért eredményeink pontosabb értelmezése, és a kampányüzenetek észlelt hatásosságának vizsgálata érdekében, kvalitatív elemmel egészítettük ki kutatásunkat.

Study 2

Bevezető

Kvalitatív kutatásunk célja az volt, hogy mélyebb képet kapjunk a férfiak nők melletti szövetséges kollektív cselekvésének motivációiról, azokról a tényezőkről, amelyek gátolják őket ebben. Kíváncsiak voltunk, milyen szükségleteiknek kell kielégítésre kerülni ahhoz, hogy ezeket a gátakat le tudják győzni, mindemellett az előzőekben említett kampányszövegekkel kapcsolatos véleményükre is kíváncsiak voltunk. A kvalitatív kutatás lényegében 2. tanulmányként szolgál az előbbiekben kifejtett kvantitatív kutatáshoz. A kutatástól azt reméltük, hogy spontán előkerülnek azok az esetleges félelmek vagy gátlások, amelyeket a nők egyenjogúságának gondolata hoz fel a férfiakban (pl. státusz elvesztése, harmónia felbomlása miatti szorongás stb.), illetve választ kapunk a státuszkondíció hatástalanságának okára.

Eljárás

Felmerült az egyéni interjúk felvételének lehetősége is, de végül a fókuszcsoport mellett döntöttünk, mivel úgy véltük, hogy csoportban kialakulhatnak olyan beszélgetések, viták és gondolatcserék a résztvevők között, melyek értelemszerűen egyéni interjúk keretek között nem vizsgálhatók. Ezenkívül a fókuszcsoport lehetővé teszi egy attitűdtárggyal kapcsolatos vélemények fókuszált kifejtését, ez segítségünkre volt a kampányszövegek észlelésének feltárásában. A kutatás etikai engedélyének száma: 2022/475.

A három fókuszcsoportos beszélgetést 2022. december 12-én, 13-án és 14-én az Illyés Sándor Szakkollégiumban (Budapest, Nándorfejérvári út 13.) tartottuk, csoportonként 5, 5, illetve 4 résztvevővel (dátum szerint ebben a sorrendben). Egy beszélgetés átlagosan kb. 65 percig tartott. A fókuszcsoport során a bemutatkozást követően felmértük a résztvevők motivációit, megkérdeztük, fontosnak tartják-e a nemek közti egyenlőség témáját. Ezek után felolvastunk egy a magyarországi nemi egyenlőtlenségekkel kapcsolatos szöveget (ez azonos a kvantitatív kutatásban használt szöveggel), melyre ezután reflektáltak a vizsgálati személyek, továbbá feltettük a mellékletben szereplő félig strukturált interjúkérdéseket a hazai egyenlőtlenségek észlelésére, az általuk folytatott szövetséges cselekvési formákra vonatkozóan. Ezután elolvashatták az előző kutatás során említett fiktív kampány morális-, illetve státuszkondíciójának a szövegét. Arra kértük őket, hogy képzeljék el, hogy ezek a szövegek nők esélyegyenlőségét célzó kampányok szövegei, ezután pedig kikértük a véleményüket a szöveg észlelt hatékonyságával, és a bennük keltett személyes érzésekkel

kapcsolatban. A beszélgetés végén mindenki elmondhatta a csoporttal kapcsolatos visszajelzéseit, illetve egyéni visszajelzéseket, kérdéseket, kéréseket is fogadtunk.

Az elhangzott beszélgetéseket két mobiltelefon diktafonjával párhuzamosan rögzítettük, melyhez csak a beszélgetést vezető kutatóknak van hozzáférése, és ezeken is tároltuk, az átirat elkészültéig.

Mérőeszközök

A kutatás során használt ingeranyagokat, és kérdéssort mellékletben csatoltuk (3. számú melléklet). A kondíciók szövegét a könnyebb érthetőség érdekében itt is bemutatjuk. A szövegeket a feltüntetett sorrendben mutattuk be.

A., opció (=státuszkondíció): Fontos számunkra, hogy egyre több férfi felismeri, hogy a nők helyzetének változásával ők is nyerhetnek. A nemi sztereotípiák és szerepelvárások nem csak a nőket, hanem a férfiakat is hátrányosan érintik. Azok az országok, ahol nagyobb a nemek közötti egyenlőség, az általános életszínvonal is magasabb, jobb kereseti lehetőségek vannak férfiaknak és nőknek egyaránt. Egy magyarországi felmérés is alátámasztotta, hogy azok a cégek, ahol kiegyenlítettebb a nemek aránya, sikeresebbek. A hagyományos nemi sztereotípiák lebontásával egyrészt a nők háztartásban vállalt terhei csökkennek, és jobbá válnak a karrierlehetőségeik, másrészt a férfiakra nehezedett hagyományos szerepelvárások is csökkennek. Így csökken a vállukra nehezedő felelősség, a másodállások kényszere, az őket érő stressz, továbbá több időt tölthetnek a családjukkal, és szorosabb kapcsolatot tudnak kialakítani családtagjaikkal.

B., opció (=morális kondíció): Fontos számunkra, hogy a férfiak lássák, hogy nem őket hibáztatjuk a nők kedvezőtlenebb társadalmi helyzete miatt. Tény, hogy sok férfi számára fontos a nemek egyenjogúsága, és a nők melletti kiállás. Tudjuk, hogy sok férfi együttérző a nőkkel, viszont sok igazságtalanságról nem értesülnek. Ma már érezhető, hogy a férfiak is szeretnék tenni a nemi egyenjogúságért és a sztereotípiák csökkentéséért. Több kutatás erősítette meg, hogy a férfiak és nők hasonló mértékben motiváltak az egyenlőség megteremtésében. Egy magyarországi munkavállalók körében végzett reprezentatív felmérés is azt találta, hogy a férfiak és nők többsége támogatja a nemi egyenlőség érdekében tett változásokat.

Minta

A résztvevőket személyes ismertségi hálón keresztül, hólabda mintavétellel toboroztuk. A toborzósövegben rögzítettük, hogy magyar, egyetemista vagy egyetemet

végzett, 18 és 35 év közötti férfiakat keresünk. A résztvevőktől csak annyit kérdeztünk, hogy megfelelnek-e a fenti kritériumnak, további demográfiai adatokat nem vettünk fel. Az időpontot személyesen megkeresések során, online (Messengeren) egyeztettük a résztvevőkkel. A végső minta 14 főből állt, mindegyikük hozzájárult az adataik kezeléséhez.

Eredmények

A begépelt szövegek elemzését TA (tematikus analízis) módszerrel (Braun és Clarke, 2012) végeztük, amely lehetővé teszi a szövegben felbukkanó mintázatok azonosítását és témákhoz rendelését. A szövegben felmerülő mintázatokat kódokkal láttuk el, melyeket aztán a témákhoz, majd fő témákhoz rendeltünk. A szövegből hét fő téma bontakozott ki, ezeket, és a hozzájuk tartozó altémákat az alábbi táblázat (3. ábra) összesíti. A kódokat, definíciókat és példákat tartalmazó táblázatot helyhiány miatt mellékletben csatoltuk (4. számú melléklet).

<i>Fő téma</i>	<i>Altémák</i>
1. A nők magyarországi helyzetének észlelése	
	1.1. Káros hiedelmek
	1.1.1. Női szerepekkel kapcsolatos sztereotípiák
	1.1.2. Értékesség attribúciója sztereotípiák alapján
	1.1.3. Áldozathibáztatás
	1.1.4. Hímsoviniszta viccek
	1.2. Szocializációs hatások
	1.3. Professzionális boldogulás
	1.3.1. Alulreprezentáltság egyes területeken
	1.3.2. Egyetemi diszkrimináció
	1.3.3. Zene- és előadóiparban nehéz érvényesülni
	1.4. Diszkrimináció az állam részéről
	1.4.1. Diszkrimináló kormányzati kommunikáció

	1.4.2. Képmutatás
	1.5. Magánéleti többletterhek
	1.5.1. Európai szinten kimagasló mennyiségű házimunka
	1.5.2. Egyenlőtlen eloszlás nemek terén
	1.6. A probléma javulását gátló tényezők
	1.6.1. A probléma elbagatellizálása
	1.7. A problémák javulását segítő tényezők
	1.7.1. Mikrokörnyezetben tapasztalt elfogadás
	1.7.2. Lassú spontán javulás
2. A kollektív cselekvés motivációi	2.1. Személyes kapcsolatok
	2.2. Negatív érzelmek a helyzettel kapcsolatban
	2.3. Hatékonyság hosszú távon
	2.4. Morális értékek
3. A kollektív cselekvés gátjai	3.1. A helyzetet fenntartó nézetek, hiedelmek
	3.1.1. Különbségek észre nem vétele
	Alacsony tudatosság
	A különbségek tagadása
	3.1.2. Individualista hozzáállás
	Társas mobilitás
	„Színvak” hiedelmek
	3.1.3. Rendszerigazolás
	Farkastörvények uralkodnak
	Különbségek biológiai/személyiségbeli okokra visszavezetése
	Férfiként könnyebb elfogadni a helyzetet
	3.2. A változás eszközeinek helytelenítése

	3.2.1. A kvóták destruktívak
	3.2.2. A #MeToo kampány hitelét veszítette
	3.2.3. A radikális feminizmus ellenzése
	3.3. Veszélyeztetettség érzése
	3.3.1. Társas versengés, státusz féltése
	3.3.2. Versengő áldozatiság, morális veszélyeztetettség
	3.3.3. Túlzott korrektségtől való félelem
	3.4. Saját szerep korlátozottsága
	3.4.1. Személyes érintettség hiánya
	3.4.2. A helyzet magától is javul
	3.4.3. Sérült félnek kéne kezdeményezni
	3.4.4. Nem aktivista személyiség
	3.5. Kicsi hatékonyság érzés
4. A résztvevők által végzett szövetséges cselekvés formái	
	4.1. Tudatosság fokozása
	4.1.1. Személyes beszélgetések
	4.1.2. Pszichoedukációs tartalomgyártás
	4.2. Zaklatás esetén közbelépés
	4.3. Tüntetés
5. A szövetséges cselekvés (még) meg nem tett formái	
	5.1. Tüntetés
	5.2. Célzott beszélgetések
	5.3. Politikai aktivizmus
	5.4. Jövő generáció edukálása
6. Mire lenne szükségük a résztvevőknek, hogy fellépjenek?	

7. A kampányszövegekkel kapcsolatos észrevételek

6.1. Személyes érintettség

6.2. Nők elleni szisztematikus fellépés

6.3. Tudás bővítése

6.4. Egyértelmű határok

6.5. Szervezett kezdeményezések

7.1. Morális kondíció

7.1.1. Pozitívumok

Közeledő

Lelkesítő

7.1.2. Negatívumok

Túl óvatos

Nem őszinte

Kontraproduktív

7.1.3. Hatásmechanizmusa

Rövid távon

Fiatalabb generációnak

Alapból elkötelezetteknek

7.2. Státuszkondíció

7.2.1. Pozitívumok

Megfogható

Racionális

Saját érdek

7.2.2. Negatívumok

Ellentétet generál

Negatív asszociációk

7.2.3. Hatásmechanizmusa

Hosszú távon

Idősebb generáció

Szkeptikusabbaknak

7.3. Státuszkondíció hatástalansága

7.3.1. Nem megfelelő populáció

7.3.2.	Ellentéteket generál	
7.3.3.	Látens harmadik változó	
7.4. Általános javaslatok		
7.4.1.	Két kondíció összevonása	
7.4.2.	Hatékonyságra üzenetek	vonatkozó
7.4.3.	Rövidebb, megfogalmazás	tömörebb

3. ábra: A fókuszcsoporthoz során felmerülő témák és altémák

A nők magyarországi helyzetének észlelése

Az interjú során rákérdeztünk, hogy a résztvevők véleménye szerint ma Magyarországon megvalósul-e a nemek közötti egyenlőség, illetve milyen területeken látnak problémát a megvalósulásban. Érdekes megemlíteni, hogy mindhárom csoport során elhangzott több résztvevőtől is, hogy míg az országos helyzetet elkeserítőnek érzik, addig a személyes mikrokörnyezetükben, családjukban, párkapcsolatukban, egyetemi vagy baráti köreikben illetve a munkahelyükön megvalósul a nemek közötti egyenlőség. A társadalmat érintő problémák között megemlítették a nők magánéleti többletterheit (pl. több házimunka), a professzionális boldogulásukat akadályozó tényezőket (pl. alulreprezentáltság bizonyos területeken), a diszkrimináló kormányzati kommunikációt, a képmutatást (pl. politikai alulreprezentáltság ellenére, női köztársasági elnök), a női szerepekre vonatkozó káros hiedelmeket (pl. viccek, sztereotípiák, áldozathibáztatás), valamint a nők személyiségét érintő szocializációs hatásokat, melyek közvetítésével a káros hiedelmek maguknál a nőknél is megjelennek internalizáltan. Erre hoztunk egy példát:

„Azért vannak erre szerintem még olyan példák, amikor tényleg így a #MeToo kapcsán is, most az az úszónő esete volt (...) De hogy tényleg nagyon sokáig volt ez a vele kapcsolatban is az, hogy rengeteg ideig nem hitték el az emberek, vagy hogy még mindig vannak olyanok, akik így hibáztatják, mint ami teljes nonszensz, az áldozatot, úgyhogy nem tudom, nyilván azért van igen előrelépés ebben az ügyben is, de nem biztos, hogy olyan. Szerintem egyáltalán nem kellene már erről beszélnünk. De hát mégis ott tartunk, és nem kellene ilyen külön esetek sem, hogy megtörténjenek.” (1. csoport)

A problémák észlelésével kapcsolatban úgy érezték a résztvevők, hogy a közbeszédben ezek a témák nem kapnak elég figyelmet, vagy nem veszik őket elég komolyan. Mindemellett kiemelték, hogy a helyzet, bár lassan, de folyamatosan magától is javul, az idősebb generációk és hagyományok kihalásával, valamint az internet térhódításával, ennek következtében a tudatosság fokozódásával.

A kollektív cselekvés motivációi

A résztvevőket a fentiek fényében megkérdeztük, hogy szeretnék-e, hogy változzon a helyzet. Mindhárom csoportban egyetértés volt abban, hogy a helyzetnek változnia kéne. Arra is rákérdeztünk, milyen érzéseket kelt bennük a bevezetőben bemutatott helyzet. A düh, a szomorúság és a meglepettség érzéseket nevezték meg.

Miután meggyőződünk róla, hogy mindannyian motiváltak a változtatásra, felmértük a személyes motivációikat. Ezek között szerepeltek a személyes kapcsolatok, tehát a személyesen ismert és szeretett nők miatti változtatási vágy, a morális értékek (pl. egalitáriánus értékrend, diszkrimináció elítélése), az észlelt hatékonyság, valamint feltételezzük, hogy az előbb bemutatott csoportközi érzelmek is szerepet játszanak a változtatás iránti motiváltságban. A személyes motiváltságot a következő példa illusztrálja:

„Szerintem elmondhatom, hogy gondolom, mindannyiunknak van nőnemű szerette, vagy nőnemű barátja, tehát egy lány barátja. Tehát lány, akiért örülünk, akit szeretnénk, és nekem is rengeteg lány barátom van, akiket egyszerűen amikor abba a fiktív, vagyis hát lehetséges, hogy nem is olyan fiktív szituációba gondolok bele, hogy lehet, hogy ők a jövőben tényleg azért fognak kevesebb pénzt, kevesebb megbecsülést kapni a társadalom által, mert hogy nők. Szerintem ez. Egyszerűen egy felelősséget érzek én saját részemről a vállamon, hogy én is. Tehát, hogy beszélgessek minél több emberrel, próbáljam meg. Próbáljam egyszerűen ezt a problémát, ezt a kérdést felvetni minél több különböző közegben, mert szerintem létfontosságú kérdés.” (1. csoport)

A kollektív cselekvés gátjai

A motivációk mellett azt is felmértük, hogy melyek azok a tényezők, melyek esetlegesen gátolják a résztvevőket a nők melletti kollektív kiállásban. Fontos megjegyezni, hogy itt egy téma alá soroltuk az általános motiválatlanságot a helyzet megváltoztatásával

kapcsolatban (pl. félelmek magával a változással kapcsolatban), illetve a konkrét cselekedetek véghezvitelében fellépő akadályokat, ez azonban nem jelent következetlenséget, hiszen Latane és munkatársai (1968) klasszikus modellje alapján is a segítségnyújtás több szinten meghiúsulhat.

A szövetséges cselekvés akadályai a mi mintánkon is több szintet érintettek. Egyrészt a változtatás szükségességével és helyességével kapcsolatos kételyek jelentek meg. Ezek közé tartoztak a helyzetet fenntartó nézetek és hiedelmek, valamint a veszélyeztetettségérzés.

A helyzetet fenntartó hiedelmekhez olyan nézetek tartoznak, melyek hosszú távon stabilizálják a status quo-t és a változás ellen hatnak. Ilyenek lehetnek a problémákkal kapcsolatos alacsony tudatosság és azok tagadása. (Az előbbi abban különbözik a tagadástól, hogy elismeri a problémák létezését, viszont a mindennapok során kevésbé foglalkozik ezekkel). Néhány résztvevő például úgy érezte, a piaci világban megvalósul a nemek közötti egyenlőség, tehát az ő esetükben a probléma észlelése sem történik meg. A rendszerigazolás kategóriába olyan nézetek tartoznak, melyek, bár észlelik a különbségeket, azokat bizonyos fókig természetesnek vagy elfogadhatónak tartják (pl. a megkülönböztetés szükségszerűen fakad a piac törvényeiből, vagy biológiai sajátosságokból, mint a nők kevésbé ambiciózus személyisége stb.). Az individualista nézetekben az a közös, hogy a problémával nem társadalmi, hanem egyéni szinten kívánnak foglalkozni (pl. környezetben élő nők személyes segítése, a társadalmi csoportjuk figyelmen hagyása nélkül). Néhányan úgy vélik, hogy a diszkriminációval szembesülő nőknek egyéni helyzetükön kéne javítani ahhoz, hogy a probléma megoldódjon. Az ideológiák változás ellen ható szerepét a diszkusszióban kifejttem részletesebben. A rendszerigazoló nézeteket jól illusztrálja a következő példa:

„Illetve én is egyetértek azzal, hogy bár rossz a fizetésbeli különbség, de nem... én nem vagyok benne biztos, hogy ez ténylegesen amiatt van, mert hogy egy nőnek valaki kevesebb fizetést szeretne adni, hanem tényleg így a piac világába tényleg farkastörvények uralkodnak, amik csak a profitot veszik figyelembe, és valószínűleg nem a nővel van baja annak, aki kevesebb fizetést ad, hanem egyszerűen a két férfi közül is azt fizetné meg jobban, akiben jobban bízhat, hogy hosszú távon ugye szolgálni tudja kvázi a céget és a cégnek a tevékenységét. És ugye egy nő meg... hát könnyebben kieshet, bármikor alakulhat úgy.” (2. csoport)

Néhányan félelmeket fogalmaztak meg a női egyenjogúságért folytatott küzdelemmel kapcsolatban. Ezek a társadalmi státuszvesztésre (pl. a nők felülmúlják őket), a morális képük romlására (pl. elkövetőnek vagy „védett személyeknek” tekinti őket a társadalom) vagy a

túlzott korrektségből fakadó elidegenedésre (pl. nem lehet közeledni más emberekhez, mert bántalmazásnak címkézik) vonatkoztak.

Voltak, akik csak a változás eszközeit ellenezték. A feminista mozgalommal radikális irányzatai miatt többen nem értettek egyet. A pozíciókban nemi alapú kvóták meghatározását mindhárom csoportban destruktívnak észlelték, emellett említették még a #MeToo kampány hiteltelenné válását a visszaélések miatt.

Másrészt változást és annak eszközeit elméletben támogatók között is felmerültek olyan tényezők, melyek a konkrét cselekvést akadályozták. Ilyen volt a saját szerepük korlátozottnak észlelése (pl. nem érezték személyes felelősséget a helyzet megváltoztatásában) és a hatékonyság hiánya (pl. úgy érezték, a fellépéseik hatástalanok).

A résztvevők által végzett szövetséges cselekvés formái

Rákérdeztünk, hogy a résztvevők milyen konkrét cselekedeteket tesznek, vagy tettek eddigi életük során, hogy a nők helyzete javuljon Magyarországon. Legtöbben a problémával kapcsolatos tudatosítást emelték ki, melynek leggyakoribb formái a személyes körökben folytatott felszólalások, viták vagy beszélgetések, illetve szembeszállás az eltérő véleményen levő ismerősökkel, barátokkal. Egy résztvevő emellett pszichoedukációs tartalmakat is gyárt közösségi média oldalakra, melyek segítségével a nők könnyebben felismerhetik a bántalmazó kapcsolatokat. Néhányan nőjogi tüntetésen is részt vettek már, bár kiemelték, hogy ebben a témában itthon viszonylag kevés tüntetés van. Egy résztvevő említette, hogy utcai zaklatás esetén közbe szokott lépni. Ezt illusztrálja a következő példa:

„A tüntetésen mondjuk pont voltam, de azt inkább azért, mert szeretek tüntetésre járni. De hogy mivel mindennapos, ezt nem hiszem, hogy ki lehet emelni. Hát, amilyen egyéni segítségnyújtás volt, és büszke vagyok rá, hogy villamoson azért 4-6-on rendszeresen lehet látni zaklatókat, és akkor többször mentem már oda a lányhoz, mintha ismerném, hogy Szia, Anna, rég láttalak, meddig utazol, elkísérjelek?” (3. csoport)

A szövetséges cselekvés (még) meg nem tett formái

A résztvevőktől azt is kérdeztük, milyen szövetséges cselekvési formák vannak, melyeket úgy érznek, meg kellene tenniük, de eddig még nem tették meg. Legtöbben a

tüntetések és a politikai aktivizmust említették, emellett megjelentek célzott felvilágosító beszélgetések ismerősi körben, melyek nem általában a női egyenjogúságról, hanem egy-egy konkrét témáról (pl. abortusz) szólnak. Többen említették, hogy a saját gyerekeiket majd szeretnék egalitáriánus szellemben, sztereotípiamentesen nevelni, ez azonban majd a jövő feladata lesz.

„Szerintem ezt én legalábbis a magam részéről ezen a jövő generációban lehet javítani. Tehát, ha egyszer eljut odáig az ember, hogy az ő gyereke életét azt már úgy alapozza meg, úgy nevelje, hogy ne ebbe a sztereotípiába nevelje bele. Merthogy sokkal nehezebb a jelenkori társadalmat átformálni, vagy kiformálni abból, amiben ő húsz-harminc-negyven évig élt, mint a következő generációt egy olyanba belenevelni, hogy elfogadóbb és nagyobb egyenlőséget biztosítson minden nő felé.” (2. csoport)

Mire lenne szükségük a résztvevőknek, hogy fellépjenek?

A résztvevőktől azt is megkérdeztük, mire lenne szükségük a kívánt kollektív cselekvések végrehajtásához, illetve a téma iránti nagyobb fokú elköteleződéshez.

Itt egyrészt kiemelték, hogy a helyzet iránt érzett személyes felelősségvállaláshoz vagy nagyobb fokú személyes érintettségre, vagy általánosan rosszabb helyzetre (pl. nők elleni aktív, szisztematikus fellépés) lenne szükség. Másrészt a hatékonyság érzéséhez szükséges lenne a személyes tudásuk bővítése, hogy vitákban jobban tudjanak érvelni, valamint olyan meglevő, szervezett események (pl. tüntetések), melyekhez csatlakozhatnak. Egy résztvevő azt is megemlítette, hogy a továbblépés érdekében fontos lenne egyértelműen definiálni, mi számít zaklatásnak, és mi nem, hogy a továbbiakban könnyebb legyen azt felismerni, és fellépni ellene. A következő idézet jól rámutat a központi akciók fontosságára:

„Például, ha nem tudom, lenne egy nagy tüntetés, aminek ez az egyik központi témája, vagy lenne egy olyan, mondjuk valami politikai párt, akinek egy nagyon központi eleme az ő kampányuknak ez az egész. Biztos, hogy engem amúgy megmozgatna. Tehát, hogy talán részemről az hiányzik, hogy egy olyan erős bármi, ami ebben megindul és ahhoz becsatlakozni, mert magamban nem érzem az indítási vágyat, hogy annyira nem érint engem, hogy mondjuk ebben elkezdjek tevékenykedni. Viszont annyira igen, hogyha valaki lenne, akkor ahhoz csatlakoznék.” (1. csoport)

A kampányszövegekkel kapcsolatos észrevételek

A fókuszcsoporthoz végén a résztvevőket a kondíciók szövegéről kérdeztük. Kitértünk arra, hogy személyesen melyik szöveg áll hozzájuk közelebb, illetve össztársadalmi szinten melyik melyiket észlelik hatékonyabbnak, valamint ezek után expliciten rákérdeztük, hogy szerintük mi okozhatta a státuszkondíció hatástalanságát.

Érdekes módon a státuszkondíciót (8 fő) többen érezték közelebb állónak, mint a morális kondíciót (6 fő). Ez a mintázat ellentétben áll a kvantitatív részben kapott eredményekkel.

A morális kondícióval kapcsolatban pozitívumként említették, hogy közeledő, tehát próbálja elsimítani az ellentéteket a két nem között, valamint lelkesítőbb, és inkább érzelmi alapon hat, úgymond „lélekmelengetőbb”. Negatívumként azt emelték ki, hogy túl óvatos, és miközben az ellentétek elsimítását célozza, nem néz szembe a problémával, továbbá hiteltelen, hiszen a valóságban sokszor mégis megvalósul a férfiak hibáztatása (radikális feminizmus), emiatt megcáfolni is könnyebb. Az is elhangzott, hogy a túlzott morális fókusz akár kontraproduktív is lehet, hiszen akik eddig nem érezték magukat elkövetőnek, nem érthetik, hogy miért is kéne magukat annak érezni.

A státuszkondícióval kapcsolatban pozitívumként említették, hogy megfogható, konkrét példákat hoz, a férfiakat saját érdekük mentén involválja, illetve racionális köntösben küzd meg a diszkriminációval, ami azért is különösen hatékony, mert maga az elnyomás is gyakran racionális alapon van indokolva manapság. Negatívumként említették, hogy nem igyekszik elsimítani az ellentéteket, ezért ellentéteket generál, a férfiak elkövetőnek érezhetik magukat. Azt is kiemelték, hogy a gazdagabb, nyugati országokhoz való viszonyítás egyes személyekben negatív asszociációkat hívhat elő (például túlzottan liberális ideológiák ellenzése).

A résztvevők észrevételei alapján a két kondíció más-más úton és célközönségnek fejt ki hatását. A morális kondíció inkább az érzelmekre kíván hatni, lelkesítő, ezért főleg rövid távú „fellángolásként” fejt ki hatását. Ez a fajta kommunikáció inkább a fiatalabb generációkra hat, illetve azokra, akik alaptól elkötelezettek a téma iránt, hiszen őket könnyebb lelkesítő üzenetekkel és „divatos” jelszavakkal mobilizálni. Ezzel szemben a státuszkondíció racionálisan érvel, szisztematikus feldolgozást igényel, ezért hosszabb távon fejt ki hatását. Ez a fajta érvelés főleg olyanokra hat, akik alaptól szkeptikusabbak, hiszen racionálisan rávilágít, hogy a változás a saját érdeküket is szolgálja, ezáltal közelebb hozza a

témát. A státuszkondíciót főleg idősebb generációknál észlelték hatékonynak, hiszen őket az itt felsorolt problémák (karrier, család stb.) jobban érintik, valamint fogékonyabbak a racionális alapú érvelésre.

A státuszkondíció hatástalanságát egyrészt a minta sajátosságainak tulajdonították (az előbb felsorolt okokból egyetemista mintán kevésbé hatékony), illetve annak, hogy nem elég közeledő, nem igyekszik oldani az ellentéteket, azt implikálja, hogy a problémának a férfiak is részei, ezzel pedig nehéz szembenézni. Felmerült a látens harmadik változó hatásának lehetősége is, miszerint a státuszkondíció „célközönsége” alapból cinikusabb, ezért akikre ez a kondíció jobban hat, ők kevésbé hajlamosak petíciók kitöltésére, ezért náluk a kondíció hatása nem nyilvánult meg azonnali viselkedésben. Ezt foglalja össze a következő idézet:

„Szerintem azok, akiknél a B opció hatásosabb, azok inkább hajlamosak az ilyen petíció aláírásra, meg kollektív cselekvésre, míg akiknél az A opció hatásosabb, ők lehet, hogy szkeptikusabbak, vagy ilyesmi. Tehát, hogy ez pont, hogy ez ilyen... na gondoljuk végig, satöbbi, satöbbi, és akkor az meg lehet, hogy inkább az ilyen cinizmussal, alacsony kollektív cselekvés hatékonyság észleléssel jár együtt. Én a B csoportban voltam, és hogy én annyi petíciót kapok mostanában, (...) hogy már nem kattintok a petíciókra. A tetteknél is úgy voltam, hogy áh, de számomra az első lett volna hatékonyabb. Úgyhogy lehet, hogy tényleg társadalmi szinten hatékonyabban, az A opció csak a kollektív cselekvéssel kevésbé jár együtt... a hatékonysággal.” (2. csoport)

A kampányszövegekkel kapcsolatos általános javaslat volt, hogy rövidebb, tömörebb, közérthetőbb módon fogalmazzuk meg őket. Ezen kívül mindhárom csoportban javasolták a két kondíció összevonását olyan módon, hogy a morális kondíció személyes, közeledő hangnemét kéne ötvözni a státuszkondíció racionális tényfeltárásával. Javasolták a kondíciók hatékonyságra vonatkozó üzenettel való kiegészítését is.

Megvitatás

A kvalitatív kutatásunkban választ kaptunk arra, hogy mi okozhatta a státuszkondíció hatástalanságát, és milyen kampányüzenetek lehetnek hatékonyak az egyetemista célközönség számára. Feltártuk továbbá a nők egyenlősége érdekében végzett kollektív cselekvés formáit, motivációit, és gátjait.

Ezek egy része egybevág a korábbi szakirodalommal. Latane és munkatársai (1968) felhívják rá a figyelmet, hogy a segítségnyújtás több szinten is meghiúsulhat. A segítségnyújtáshoz az egyénnek először észlelnie kell a problémát, majd úgy kell interpretálni, hogy segítségre van szükség, majd fel kell vállalnia a személyes felelősséget, végül pedig döntenie kell a segítségnyújtásról.

A mi mintáinkon is jellemző volt a probléma észlelésének elmaradása. A forrás hitelességének megkérdőjelezése egyébként tudatos stratégia is lehet a szegény minimalizálására, ahogy korábban említettük (Doojse és mtsai., 2006).

A helyzet interpretálásában akadályt jelenthetnek a rendszerigazoló hiedelmek. Akik ezeket alkalmazzák, észreveszik ugyan a különbségeket, de nem észlelik problémásnak azokat, mely összeeseng Jost és Banaji (1994) rendszerigazolás elméletével. Az individualista hiedelmek, az egyéni segítségnyújtás gondolata elsöre vonzónak tűnhet, de Tajfel és Turner (1986) szociális identitás elmélete szerint az egyéni mobilitás nem oldja meg a csoport ellen irányuló diszkriminációt, hiszen azáltal, hogy a tehetséges egyének segítenek magukon, és pl. feljebb lépnek a ranglétrán, vagy kilépnek egy bántalmazó kapcsolatból, a csoport általános helyzete nem fog javulni, a szocializációs hatások, és kollektíven fenntartott hiedelmek továbbra is jelen lesznek.

A segítségnyújtásban vállalt személyes felelősséget akadályozhatja az alacsony észlelt énhatékonyság is. Az énhatékonyság kollektív cselekvésben betöltött szerepére Bandura (1982) is rávilágít. A segítségnyújtás mellett való elköteleződést akadályozhatja továbbá a saját csoport státuszvesztésétől vagy kedvezőtlen morális megítéléstől való félelem, amely egybecseng az általunk korábban bemutatott elméletekkel (Tajfel és Turner, 1986; Kende és mtsai., 2020; Shnabel és Nadler, 2008).

A kollektív cselekvésre motiváló tényezők közül is több magyarázható a nemzetközi szakirodalom alapján, mint egyes érzelmek, például a düh szerepe (magyar nyelvű összefoglalóért lásd: Lantos, 2019), vagy az előbb említett hatékonyság (Bandura, 1982).

A szakirodalomban is említett tendenciák mellett sajátos mintázatokat is megfigyeltünk. Egyrészt a hazai környezet néhány olyan sajátosságát említették, melyek befolyásolhatják a kollektív cselekvési hajlandóságot. Ilyenek például a szervezett akciók és tüntetések hiánya, a problémával kapcsolatos alacsony társadalmi tudatosság és külpolitikai képmutatás. Másrészt egyéni szintű változók is befolyásolhatják sajátos módon a kollektív cselekvési tendenciát. Ilyen például az elidegenedéstől való félelem a bántalmazás elleni

fellépés kapcsán, vagy bizonyos személyes kollektív cselekvési motivációk (pl. otthonról hozott morális értékend, szeretett nők), illetve a személyiség. Az egyetemista mintánkra jellemző sajátos tendencia volt az, hogy sokan megemlítették a személyes mikrokörnyezet és az országos helyzet közötti szöges ellentéteket. Sok résztvevő reflektált a saját társadalmi helyzetére, és kiemelte, hogy buborékban él, ahol az egyenlőség teljes megvalósulását tapasztalja, míg országos szinten folyamatosan jelen vannak az egyenlőtlenségek. További érdekesség, hogy sokan úgy észlelték, az országos helyzet lassan magától is javul, és problémára a generációk lecserélődése fog megoldást kínálni. Ezek a tendenciák egyrészt növelhetik a kollektív cselekvési motivációt az optimista hozzáállás, és pozitív személyes példák által, ugyanakkor ellene is hathatnak, hiszen elhomályosíthatják a problémával kapcsolatos tudatosságot (a mikrokörnyezetben minden rendben van), és felelősség elhárításához vezethetnek (a probléma magától meg fog oldódni). A továbbiakban érdekes lenne szisztematikusan kutatni, hogy az általunk vizsgált mintán az optimizmus a kollektív cselekvés ellen vagy mellett hat, illetve mekkora mértéke legoptimálisabb a kollektív cselekvéshez.

Érdemes megjegyezni, hogy a változtatás szándéka nem mindig fordítódik át kollektív cselekvésbe, ezért fontos, hogyha elköteleződtek a személyek a cselekvés mellett, a társadalom megfelelő eszközöket, és információt biztosítson ehhez, például szervezett akciók vagy edukációs anyagok formájában. A szociálpszichológia és a jelen kutatás abban segíthet az aktivizmusnak, hogy rámutat, milyen eszközökkel lehet a szándékot leghatékonyabban cselekvéssé formálni.

Limitációk

Limitációként megemlíthető, hogy a minta viszonylag homogén volt, nem voltak nagy véleményellentétek, nem bontakoztak ki nagyobb viták. Ezt a visszajelzések alapján maguk a résztvevők is hátránynak tekintették, valamint úgy érezték, az egy órás beszélgetés kevés volt a véleményük részletes kifejtéséhez. A jövőben erre figyelve érdemes lehet hosszabb csoportokat, vagy egyéni interjúkat is szervezni. A három fókuszcsoport emellett picit eltérő minőségben valósult meg, hiszen az első alkalommal a tapasztalatok hiányában még kevésbé magabiztosan vezettük a beszélgetést. A későbbi csoportokat az első csoportban kapott visszajelzések alapján módosítottuk (például a kondíciók szövegét felolvasás helyett írott formában osztottuk ki). Az első csoportban tehát az üzenetek észlelt hatékonyságát a felolvasó személye is módosíthatta. Emellett a részvételi motivációt is befolyásolhatta a kísérleti vezetők személye és neme, néhányan említették, hogy ilyen témákról könnyebb lett volna

férfi kísérletvezetővel beszélgetni. Lehetséges, hogy ez bizonyos vélemények elhallgatásához vezetett.

Általános diszkusszió

Dolgozatunkban azt vizsgáltuk, hogy a férfiak hajlandóbbak-e a nők melletti kollektív cselekvésre, ha a pszichológiai szükségleteiknek megfelelő kampányüzenetekkel találkoznak. Az általunk végzett online kísérletben (Study 1) magyar egyetemista férfiaknak különböző nők melletti kiállásra buzdító kampányüzeneteket mutattunk be, melyek vagy a társadalmi státuszukat (státuszkondíció) vagy a morális képüket (morális kondíció) megerősítő üzeneteket tartalmaztak, vagy pedig nem tartalmaztak megerősítő üzenetet (kontrollkondíció).

Az egyes kondíciókban nem találtunk különbséget a kollektív cselekvési hajlandóság kérdőívesen mért mértékében, míg a viselkedésesen mért értékekben a státuszkondíció szignifikánsan hatástalanabbnak bizonyult a másik kettőnél. A kérdőívesen mért kollektív cselekvési hajlandóságot egyéb, kondíciótól független tényezők, mint a férfi identitással való azonosulás mértéke és a modern szexizmus szignifikánsan jósolták be, negatív irányban. Ennek oka valószínűleg az, hogy a társadalmi státuszukat jobban féltő személyek alaphoz kevésbé motiváltak a változtatásra.

Sajnos dolgozatunkban nem állt módunkban a rendszerigazolás (Jost és Banaji, 1994) mértékét felmérni, csak az ahhoz hasonló modern szexista nézetek (Swim és mtsai., 1995), és a férfi identitással való azonosulás változókkal ragadtuk meg a status quo fenntartására való motivációt. A továbbiakban érdekes lehet a fent említett modellbe a rendszerigazolást is bevenni.

A kvantitatív részben kapott eredmények tisztázása érdekében kutatásunkat egy kvalitatív elemmel egészítettük ki (Study 2). Három fókuszcsoport során kérdeztük a célpopulációnak megfelelő alanyokat arról, hogy szerintük milyen kampányüzenetek hatásosak magyar egyetemista férfiak körében, illetve az általuk végzett szövetséges cselekvés formáit, motivációit és gátjait is igyekeztünk felderíteni. Itt választ kaptunk rá, hogy mi okozhatta potenciálisan a státuszkondíció hatástalanságát. Legtöbbször a minta sajátosságaival (pl. egyetemista fiúkat kevésbé érintik a státuszkondícióban bemutatott problémák), illetve a státuszkondíció retorikájával (pl. az itt bemutatott üzenetek nem törekszenek a társadalmi ellentétek elsimítására) magyarázták az eredményeket. Emellett kibontakoztak azok a mintázatok, melyek az adott korosztályban a nők melletti szövetséges cselekvést gátolhatják, vagy motiválhatják.

Bár az általunk használt minta torzított lehet, összességében az volt megfigyelhető, hogy az egyetemista fiúk érzékenyen reagáltak a különböző üzenetekre, ezért nem mindegy, hogyan kommunikáljuk az egyenlőtlenségek tényét. A fókuszcsoporthoz tartozó beszélgetések tanúsága alapján a leghatékonyabb kampányüzenetek azok lennének, melyek mind a morális felmentést, mind a társadalmi státusz sértetlenségének garantálását magukban foglalják, személyes érdekeik mentén szólítják meg a célközönséget, és az előnyöket objektíven ismertetik. Kiderült, hogy sok férfinak a változás eszközeivel van problémája (pl. radikális feminizmus), ezért a szövetségesek toborzása során fontos lehet a célpopuláció pszichológiai szükségleteinek megfelelő kommunikáció alkalmazása.

Az eredményeink általánosíthatósága – a módszer és a minta sajátosságaiból adódóan – korlátozott, jövőbeli kutatásokban ezért érdemes lehet tágabb mintán (pl. felnőtt, keresőképes férfi populáció) illetve más társadalmi kontextusokban (pl. etnikai kisebbségek, LMBTQ személyek) megvizsgálni a szövetséges cselekvés mintázatait.

Köszönetnyilvánítás

Jelen dolgozat nem jöhetett volna témavezetőnk, Lantos Nóra Anna hozzájárulása nélkül.

Külön köszönetet szeretnénk mondani Varga Balázs Andrásnak és Berkics Mihálynak a kvantitatív, valamint Szabó Ábelnek a kvalitatív rész módszertanának megtervezéséhez nyújtott segítségért. Köszönet Trautsch Józsefnek a formai lektorálásért.

Végül pedig szeretnénk megköszönni az Illyés Sándor Szakkollégiumnak, hogy helyszínt biztosított a kutatáshoz, és mindenkinek, aki alanyként részt vett a kutatásban, vagy a toborzásban segített.

Felhasznált irodalom

Allpress, J. A., Brown, R., Giner-Sorolla, R., Deonna, J. A., and Teroni, F. (2014). Two faces of group-based shame: moral shame and image shame differentially predict positive and negative orientations to ingroup wrongdoing. *Personal. Soc. Psychol. Bull.* 40, 1270–1284. <https://doi.org/10.1177/0146167214540724>

Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37(2), 122–147. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.37.2.122>

Braun, V., & Clarke, V. (2012). Thematic analysis. *APA Handbook of Research Methods in Psychology, Vol 2: Research Designs: Quantitative, Qualitative, Neuropsychological, and Biological.*, 57–71. <https://doi.org/10.1037/13620-004>

Casey, E. (2010). Strategies for engaging men as anti-violence allies: Implications for ally movements. *Advances in Social Work*, 11(2), 267-282.

Doosje, B. E. J., Branscombe, N. R., Spears, R., & Manstead, A. S. R. (2006). Antecedents and Consequences of Group-Based Guilt: The Effects of Ingroup Identification. *Group Processes & Intergroup Relations*, 9(3), 325–338. <https://doi.org/10.1177/1368430206064637>

Ellemers, N., & Barreto, M. (2009). Collective action in modern times: How modern expressions of prejudice prevent collective action. *Journal of Social Issues*, 65(4), 749–768. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01621.x>

Iyer, A., & Ryan, M. K. (2009). Why do men and women challenge gender discrimination in the workplace? The role of group status and in-group identification in predicting pathways to collective action. *Journal of Social Issues*, 65(4), 791–814. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2009.01625.x>

Jost, J. T., and Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British journal of social psychology*, 33(1), 1-27 <https://doi.org/10.1111/j.2044-8309.1994.tb01008.x>

Kende, A., Nyúl, B., Lantos, N. A., Hadarics, M., Petlitski, D., Kehl, J., & Shnabel, N. (2020). A Needs-Based Support for #MeToo: Power and Morality Needs Shape Women's and Men's Support of the Campaign. *Frontiers in Psychology*, 11, 593. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.00593>

- Lewis, J. A. (2018). From modern sexism to gender microaggressions: Understanding contemporary forms of sexism and their influence on diverse women. In C. B. Travis, J. W. White, A. Rutherford, W. S. Williams, S. L. Cook, & K. F. Wyche (Eds.), *APA handbook of the psychology of women: History, theory, and battlegrounds* (pp. 381–397). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000059-019>
- Lantos, N. A., (2019). *A szövetséges kollektív cselekvés: Az igazságtalanság elleni küzdelem motivációi (doktori disszertáció)*, Pszichológiai Doktori Iskola, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Budapest
- Lantos, N. A., Kende, A., Becker J. C., & McGarty, C. (2020). Pity for economically disadvantaged groups motivates donation and ally collective action intentions. *European Journal of Social Psychology*, 50(7), 1478-1499. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2705>
- Latane, Bibb; Darley, John M. (1968). Group inhibition of bystander intervention in emergencies. *Journal of Personality and Social Psychology*, 10(3), 215–221. <https://doi.org/10.1037/h0026570>
- McGarty, C., Pedersen, A., Leach, C. W., Mansell, T., Waller, J., & Bliuc, A-M. (2005). Group-based guilt as a predictor of commitment to apology. *British Journal of Social Psychology* 44(4), 659–680. <https://doi.org/10.1348/014466604x18974>
- Powell, A. A., Branscombe, N. R., & Schmitt, M. T. (2005). Inequality as Ingroup Privilege or Outgroup Disadvantage: The Impact of Group Focus on Collective Guilt and Interracial Attitudes. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 31(4), 508–521. <https://doi.org/10.1177/0146167204271713>
- Shnabel, N., & Nadler, A. (2008). A needs-based model of reconciliation: Satisfying the differential emotional needs of victim and perpetrator as a key to promoting reconciliation. *Journal of Personality and Social Psychology* 94(1), 116–132. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.94.1.116>
- Shnabel, N., & Nadler, A. (2015). The Role of Agency and Morality in Reconciliation Processes: The Perspective of the Needs-Based Model. *Current Directions in Psychological Science*, 24(6), 477–483. <https://doi.org/10.1177/0963721415601625>

- Shepherd, L., Fasoli, F., Pereira, A., & Branscombe, N. R. (2018). The role of threat, emotions, and prejudice in promoting collective action against immigrant groups. *European Journal of Social Psychology*, 48(4), 447–459. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2346>
- Subaši, E., Hardacre, S., Elton, B., Branscombe, N. R., Ryan, M. K., & Reynolds, K. J. (2018). “We for She”: Mobilising men and women to act in solidarity for gender equality. *Group Processes & Intergroup Relations*, 21(5), 707–724. <https://doi.org/10.1177/1368430218763272>
- Swim, J. K., Aikin, K. J., Hall, W. S., & Hunter, B. A. (1995). Sexism and racism: Old-fashioned and modern prejudices. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68(2), 199–214. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.68.2.199>
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986) The social identity theory of intergroup conflict. In S. Worchel & W. G. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations* (pp. 7–24). Chicago: Nelson-Hall.